

Adres artykułu: <https://bip.iaepan.edu.pl/artukul/przemiany-osadnicze-w-dorzeczu-gornej-tocznej-we-wczesnym-i-poznym-sredniowieczu>

Przemiany osadnicze w dorzeczu górnej Tocznej we wczesnym i późnym średniowieczu

- [Trwające](#)
- [Zakończone](#)

Informacje o projekcie

Tytuł projektu: Przemiany osadnicze w dorzeczu górnej Tocznej we wczesnym i późnym średniowieczu

Numer projektu: 4319/18/FPK/NID

Koordynatorzy projektu są: dr Katarzyna Skrzyńska z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN oraz Dyrektor Łosickiego Domu Kultury

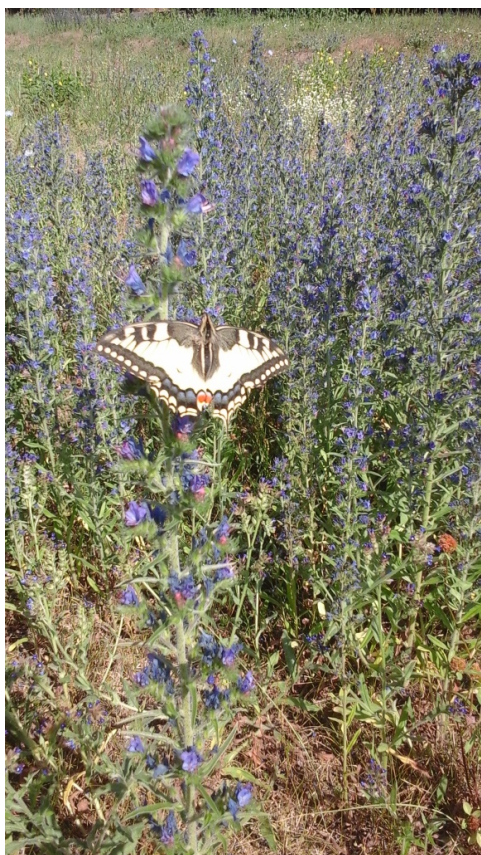
Wykonawca: Łosicki Dom Kultury

Źródło finansowania projektu: Projekt badawczy, realizowany w latach 2018 i 2019, dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury. Projekt otrzymał wsparcie finansowe Burmistrza Miasta i Gminy Łosice.

[Strona projektu](#)

Charakterystyka

Celem projektu jest sprawdzenie tezy o opuszczeniu wczesnośredniowiecznego grodu w Dzieciołach i przeniesieniu lokalnego ośrodka władzy 6 km na południe, gdzie w następstwie tego założono miasto lokacyjne Łosice. Podczas realizacji projektu będziemy weryfikować i porównywać dane historyczne, archeologiczne, onomastyczne i kartograficzne odnoszące się do dwóch mikroregionów osadniczych: wczesnośredniowiecznego w Dzieciołach i średniowiecznego w sąsiednich Łosicach. W celu rekonstrukcji zmian zachodzących w zasiedleniu tych obszarów, w zasięgu górnej Tocznej i jej dopływów przeprowadzimy archeologiczne badania powierzchniowe. Grodzisko zbadamy i zadokumentujemy za pomocą nowoczesnych metod: skaningu laserowego (LiDAR), fotogrametrii, trójwymiarowych odwzorowań umocnień obronnych oraz badań geofizycznych na majdanie i w sąsiedztwie umocnień wczesnośredniowiecznego grodziska. Zaplanowana rekonstrukcja obejmować będzie co najmniej trzy fazy rozwoju osadnictwa regionu, odwzorowane na mapach całego terenu. Staną się one podstawą obszernego komentarza, zawierającego charakterystykę przemian osadniczych i kulturowych, dokonujących się lokalnie na przestrzeni całego średniowiecza. Podstawą tego opracowania będzie analiza źródeł archeologicznych, onomastycznych i historycznych. Rezultatem realizacji projektu będzie przygotowany do druku maszynopis książki wraz z załącznikiem w postaci elektronicznej bazy danych GIS (Geographic Information System). Sporządzenie takiej bazy, zawierającej informacje odnoszące się od naturalnego środowiska i jego przeobrażeń osadniczych, historycznych i kulturowych, pozwoli w stosunkowo prosty sposób na wprowadzenie grodziska w Dzieciołach do obiegu naukowego oraz udostępnienie pozyskanych informacji wszystkim miłośnikom historii i archeologii. Pozyskane dane udostępnione zostaną szerokiemu gronu odbiorców także w postaci tablic informacyjnych tworzących edukacyjną ścieżkę tematyczną, zawierających fotografie i opisy wyników projektu. Dzięki zamieszczonym kodom QR możliwy będzie także na szybki dostęp do dodatkowych informacji dostępnych w wersji elektronicznej.

Inne tortyfikacje

Archeologiczne Skarby Kultury w międzyrzeczu Bugu, Liwca i Krzny

Stanowiska archeologiczne stanowią część dóbr kultury narodowej o strategicznym znaczeniu historycznym. Wyniki prowadzonych tam badań pozwalają rekonstruować nie tylko przeszłość w chronologicznych granicach epok nieoświeconych źródłami pisany, ale także tę udokumentowaną, dostarczając materialnych świadectw odnoszących się do wielu sfer funkcjonowania dawnych społeczności. Kwestie te są szczególnie istotne dla badań ukierunkowanych na odtwarzanie realiów epoki średniowiecza, gdzie informacje zawarte w nielicznych źródłach historycznych pozwalają jedynie na wykreślenie ogólnego tła geopolitycznego i kulturowego. Do uszczegółowienia otrzymanego na tej podstawie obrazu wydatnie przyczynia się archeologia.

Powyższe stwierdzenie dobrze ilustruje przykład współczesnego południowego Podlasia. Informacje bezpośrednio dotyczące tego regionu pojawiają się w polskich

kronikach stosunkowo późno, bo dopiero na przestrzeni XV i XVI w. Wcześniejszą metrykę mają natomiast dane z kronik ruskich, dzięki którym rekonstruuje się dzieje regionu w dobie formowania się polsko-ruskiej granicy międzypaństwowej w okresie od połowy XI do połowy XIII w. Szczególnie istotne dla tej fazy są zapisy w Kronice Halicko-Wołyńskiej, pośrednio ukazujące sytuację geopolityczną i wyznaniową regionu w XIII w. Ziemie te leżały wówczas w strefie pogranicza polskich księstw: mazowieckiego i małopolskiego oraz Rusi Halicko-Wołyńskiej. W fazie tej, zanim doszło do ostatecznej stabilizacji pasa granicznego, zapewne kilkakrotnie zmieniała się ich przynależność terytorialna.

Kluczem do rozpoznania tego zagadnienia są badania archeologiczne ukierunkowane na rozpoznanie ówczesnych założeń obronnych. Ich pozostałości w postaci grodzisk przetrwały do dziś, stając się ważnym elementem regionalnego krajobrazu kulturowego. Niedostateczny stan rozpoznania wykopaliskowego i wynikający z tego brak specjalistycznych analiz nie pozwala na doprecyzowanie chronologii tych obiektów uniemożliwiając tym samym dokonanie w pełni wiarygodnych ustaleń. Większość kwestii pozostaje do dziś nierozstrzygnięta, mając postać niezwyfikowanych naukowo mniej lub bardziej wiarygodnych hipotez badawczych.

Na mapie grodzisk regionu ważne miejsce zajmują wczesnośredniowieczne fortyfikacje międzyrzecza Bugu, Liwca i Krzny. Z obszaru tego znanych jest szesnaście grodzisk o potwierdzonej metryce wczesnośredniowiecznej i co najmniej dwie fortyfikacje późniejsze. Dziewięć spośród nich zlokalizowanych jest w niewielkiej odległości od Łosic (ryc. 1). W kwestiach chronologii oraz konstrukcji umocnień mają one znaczenie strategiczne dla poznania dziejów regionu w średniowieczu i fazie wczesnonowożytnej.

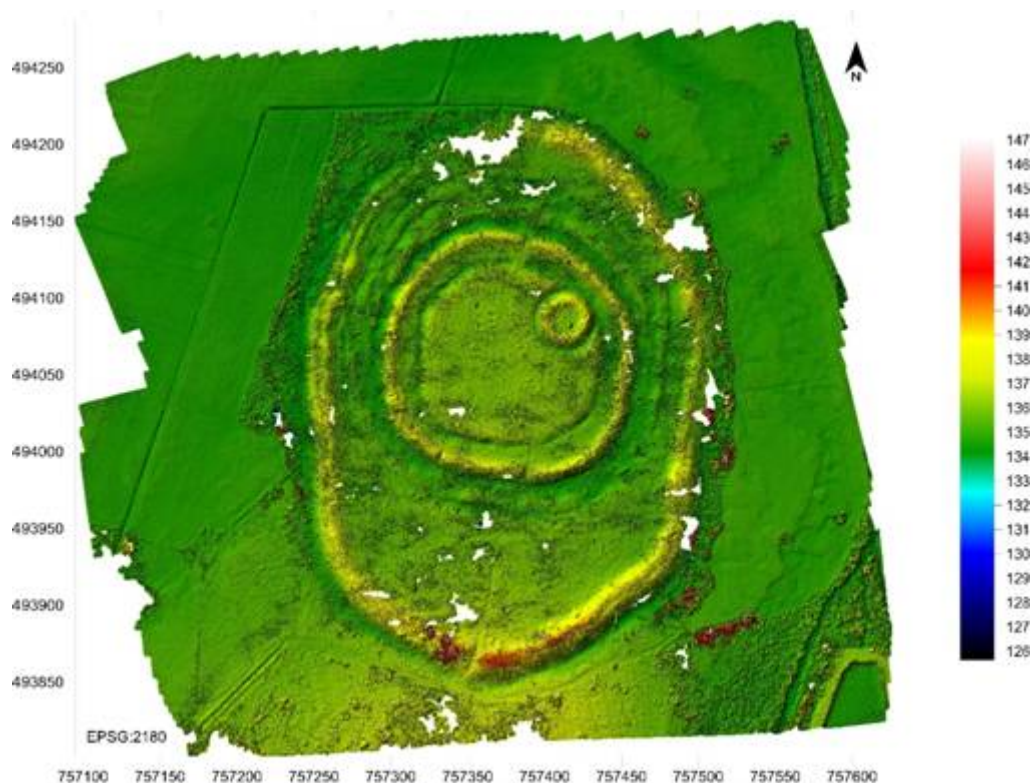
Ryc. 1. Średniowieczne i wczesnonowożytne założenia obronne południowego Podlasia.

Zielonym kolorem oznaczono obiekty odkryte lub zweryfikowane w latach 30. XX w., przez regionalistę Józefa Mikulskiego

W odległości 6 km na północny wschód od Łosic znajduje się największa i najlepiej zachowana fortyfikacja tego regionu, usytuowana na gruntach wsi Dziecioły, na skraju piaszczystego cypla oddzielającego nurt Tocznej od jej bezimiennego dopływu. Lokalnie obiekt ten znany jest jako „Dawne” lub „Dawne okopy” (ryc. 2). Założenie to pod względem zajmowanej powierzchni, sięgającej ok. 8 ha, kwalifikowane jest do grupy największych grodzisk znanych z terenu współczesnej Polski. Obiekt współtworzony jest przez trzy, wpisane w siebie pasy umocnień (ryc. 3). Zewnętrzny tworzy wał o zachowanej wysokości do 4 m obwiedziony fosą, której ślady miejscowo czytelne są w terenie. Ma on w planie kształt owalny o wymiarach ok. 372 (N-S) x 282 m (W-E) i jak można przypuszczać stanowi fortyfikację podgrodzia. Wewnątrz usytuowany jest gród właściwy, którego główny wał wybudowano na planie koła. Z zewnątrz jest on otoczony szeroką fosą w której obwód wpisane są kolejne, dwa pierścienie obwałowań: jedno dookólne, a drugie odcinkowe, stanowiące zapewne dodatkową linię obronną od strony bramy. Główny wał ma współcześnie wysokość około 2 m. Otacza on majdan o powierzchni 1,2 ha, oddzielony od niego dookólnym rowem. W północno-wschodniej części grodu właściwego znajduje się trzeci pas umocnień mający postać niewielkiego, pierścieniowatego gródka, wydzielonego za pomocą kolistego wału i fosy. Również ten fragment założenia jest doskonale zachowany. Wały, o współczesnej wysokości ok. 2 m, otaczają niewielki placyk wewnętrzny. Na podstawie sondażowych badań wykopaliskowych przeprowadzonych tam w latach sześćdziesiątych XX w. powstanie grodu datuje się na XII w. Jego porzucenie mogło zaś nastąpić w końcu 1. połowy XIII w. Przypuszcza się, że gród w Dzieciołach mógł mieć charakter protomiejski i poprzedzać powstanie lokacyjnych Łosic, które wraz z nazwą przejęły prerogatywy tego ośrodka w XIV lub na początku XV w.

Ryc. 2. Dzięcioły, gm. Łosice. Grodzisko „Dawne Okopy” (fot. D. Krasnodębski)

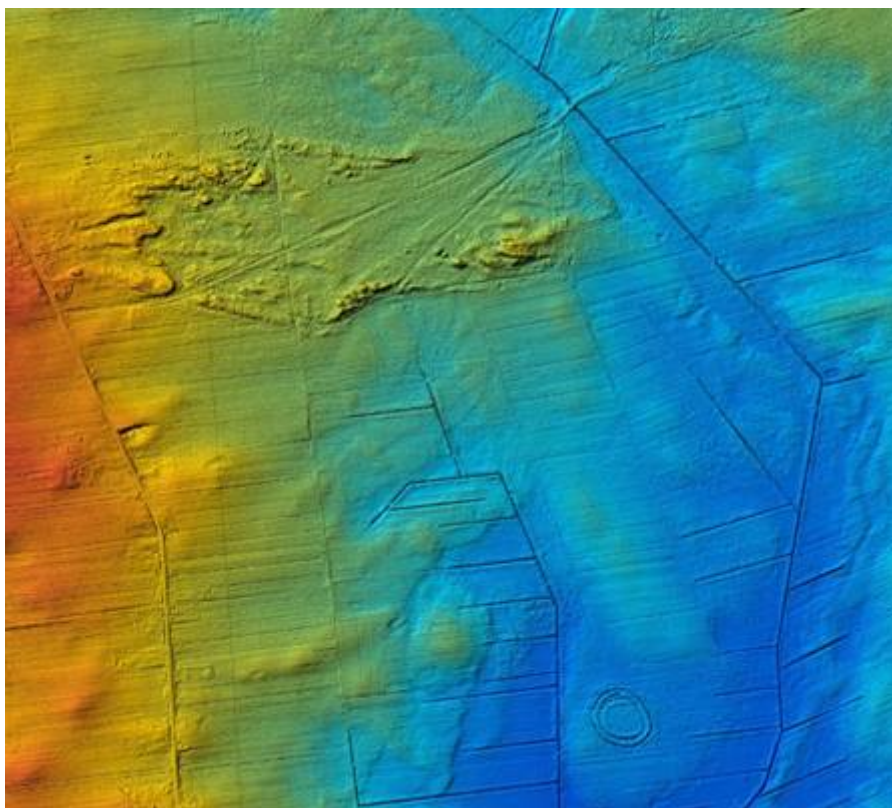

Ryc. 3. Dzięcioły, gm. Łosice. Grodzisko „Dawne Okopy”, rozplanowanie umocnień obronnych (oprac. M. Bogacki)

Na XII-XIII w. datowane jest również grodzisko w pobliskim Chłopkowie, usytuowane na krawędzi doliny niewielkiego strumienia – dopływu Tocznej mającego swe źródła w Nowych Litewnikach. Grodzisko znane jest głównie z informacji archiwalnych zebranych w okresie międzywojennym. Usytuowane było na lewym brzegu rzeki na półkolistym cyplu, w odległości 130 m na północny wschód od kościoła parafialnego. Jego umocnienia w postaci zapewne kolistego, obwodowego wału zostały zniszczone

jeszcze w końcu XIX w. Współcześnie na terenie tym znajduje się dom jednorodzinny, a po wałach nie ma już żadnych śladów. Lokalizację grodziska zdradza czytelny w terenie, sztucznie uformowany, okrągły zarys wzniesienia grodziskowego mającego na szczycie średnicę ok. 28-30 m. Na sąsiednich polach uprawnych znajdowane są liczne fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej, sygnalizujące obecność otwartych osad przygodowych. W latach osiemdziesiątych XX w. na krawędzi wzniesienia, w miejscu usytuowania zniszczonych umocnień przeprowadzono sondażowe badania wykopaliskowe. W efekcie ustalono, że podwalina zniszczonego wału zbudowana była z gliny i kamieni polnych, a jego szerokość u podstawy wynosiła 7,5-8 m. Podczas eksploracji nawarstwień pozyskano m.in. fragmenty naczyń ceramicznych, kości zwierzęce i grudy polepy konstrukcyjnej.

Kolejne grodzisko o domniemanej chronologii wczesnośredniowiecznej usytuowane jest w odległości 6,7 km na południowy wschód od Chłopkowa, w miejscowości Walim. Obiekt wzniesiono na piaszczystym wyniesieniu wśród podmokłych łąk doliny strumienia stanowiącego północną odnogę rzeki Klukówki (ryc. 4). Grodzisko nosi miejscową nazwę „Okopy Szwedzkie” lub „Kopiec Szwedzki”. Fortyfikację tworzą dwie koncentryczne linie umocnień w postaci obwodowych wałów i towarzyszących im fos. Najlepiej zachowany jest nasyp zewnętrzny, którego współczesna wysokość dochodzi do 1,5 m, przy szerokości 10 m. Wewnętrzny wał, o wysokości do 0,5 m i szerokości 7,5 m jest słabo czytelny w terenie. Wyraźnie natomiast widoczny jest na zdjęciu LiDAR. Podczas sondażowych wykopalisk przeprowadzonych tam w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku nie pozyskano datujących materiałów zabytkowych, które mogłyby potwierdzić wczesnośredniowieczną chronologię założenia. Pośrednio poświadcza ją obecność cmentarzyska kurhanowego, usytuowanego w pobliskim „Lesie Walimskim”, liczącego kilkadziesiąt kopców doskonale widocznych w terenie (ryc. 5). Badania wykopaliskowe przeprowadzone tam w 2013 r. wskazują, że nekropola ta mogła funkcjonować od początku XI w., kiedy w kurhanach deponowano spalone szczątki zmarłych. Dane o wynikach prac wykopaliskowych prowadzonych tam w końcu XIX w. wskazują też, że cmentarz ten mógł być użytkowany w dobie upowszechniania się chrześcijańskiego obrządku pogrzebowego, co hipotetycznie można łączyć z XII stuleciem.

Ryc. 4. Grodzisko w Walimie, gm. Kornica Stara. Na północ od założenia widoczne kurhany cmentarzyska w Lesie Walimskim (oprac. W. Małkowski)

Ryc. 5. Jeden z kurhanów z Lasu Walimskiego (fot. K. Skrzyńska)

Na wczesnośredniowieczną metrykę grodziska wskazują także datowania dwóch innych grodów z omawianego regionu, reprezentujących analogiczny schemat planistyczny. Pierwsze z nich o lokalnej nazwie „Horodzisko” lub „Horodysko”, usytuowane na gruntach pobliskiego Huszlewa, zostało prawie całkowicie zniszczone w latach dziewięćdziesiątych XX w. Jego pozostałości widoczne są jednak do dziś, na lewym brzegu Złotej Krzywuli, w odległości 1,5 km na południowy wschód od

współczesnej miejscowości. Grodzisko o powierzchni 130 x 115 m tworzył podwójny pas umocnień obronnych złożonych z koncentrycznych wałów i fos (ryc. 6). W wyniku badań ratowniczych przeprowadzonych po dewastacji obiektu zadokumentowano relikty bramy wjazdowej do grodu oraz pozostałości konstrukcji związanych z przystanią rzeczną. Wał zewnętrzny był dwufazowy. W starszej fazie tworzył go nasyp gliniany o szerokości 4 m, od zewnątrz stabilizowany palami, zwieńczony konstrukcją drewnianą, z której zachowały się ślady ułożonych poziomo belek i dranic. W północnej części grodziska konstrukcje te uległy spaleni, po czym wał ponownie odbudowano. Wał wewnętrzny zachował się w stopniu nie pozwalającym na rozpoznanie konstrukcji. Wiadomo, że była to struktura drewniano-ziemno-kamienna mająca u podstawy szerokość od 4 do 7 m. Pozostałości zabudowy, w postaci m.in. czworokątnej półziemianki stwierdzono w strefie przywałowej wnętrza grodu. Na podstawie znalezionej ceramiki ustalono, że fortyfikacja funkcjonowała w okresie od przełomu X i XI w. do początku XII w. Oprócz fragmentów naczyń znaleziono tam m.in. krążki ceramiczne interpretowane jako żetony do gry lub nożyki garncarskie, przęśliki gliniane, grot strzały i tulejkę kolejnego grotu, dwa noże żelazne i kamienną kulkę interpretowaną jako pocisk do procy.

Ryc. 6. Huszlew, gm. loco. Zdjęcie satelitarne pozostałości grodziska (źródło: mapy.geoportal.gov.pl)

Kolejne grodzisko z podwójną linią pierścieniowatych umocnień obronnych usytuowane jest na gruntach wsi Krzesk-Królowa Niwa. Jest ono doskonale widoczne, ponieważ

przez jego środek przebiega trasa wiodąca z Siedlec do Międzyrzecza Podlaskiego (ryc. 7). Całkowicie zniszczyła ona południową część założenia, jednak łukowate zarysy zniwelowanych wałów są czytelne na fotografiach lotniczych. Gród wybudowano na piaszczystym wyniesieniu usytuowanym wśród podmokłych łąk szerokiej doliny, która ukształtowała się wzdłuż biegu trzech niewielkich strumieni – dopływów rzeczki Krzymoszy. Średnica grodziska to 220 m. Tworzyły je dwa wpisane w siebie koliste obwałowania, które najlepiej zachowały się na odcinku północnym i zachodnim. Współczesna wysokość wału wewnętrznego waha się tam od 2,5 do 3 m, a wewnętrznego od 1,5 do 1,7 m, przy szerokości podstaw obydwu oscylującej między 13 i 15 m. Pierścienie wałów rozdziela rów/fosa. Kolejny rów znajduje się wewnątrz separując majdan od wewnętrznego wału obwodowego. Na zewnątrz dostrzec można ślady trzeciego rowu wykopanego wzdłuż zewnętrznego umocnienia.

Ryc. 7. Krzesk-Królowa Niwa, gm. Zbuczyn. Widok na grodzisko od strony Maciejowic (fot. D. Krasnodębski)

Badania wykopaliskowe przeprowadzone na grodzisku w latach osiemdziesiątych XX w. wykazały, że była to fortyfikacja dwufazowa. Obydwa wały wybudowano w starszych fazach wczesnego średniowiecza, przy czym bardziej archaiczny pod względem konstrukcji był wał wewnętrzny, składający się z gliniastego nasypu szalowanego drewnianą konstrukcją płotową. Struktura ta, na podstawie analiz archeologicznych weryfikowanych metodą 14C datowana jest na 2 połowę IX w. Czyni to grodzisko w Krzesku jednym z najstarszych założeń obronnych rozpoznanych w regionie. Wał zewnętrzny w starszej fazie miał natomiast konstrukcję skrzyniową pokrytą glinianym

płaszczem i umocnioną kamieniami. Późniejsza nadbudowa obydwu umocnień polegała na podwyższeniu wałów poprzez ich nadsypanie. Wewnętrzny pierścień został dodatkowo pokryty glinianym płaszczem, a jego stok od strony majdanu umocniono brukiem kamiennym. W tej postaci gród funkcjonował do końca (?) XII w., a następnie został opuszczony. Na majdanie zadokumentowano ślady obiektów mieszkalnych i gospodarczych, co wskazuje, że obiekt był na stałe zasiedlony. Wśród materiałów zabytkowych wyróżniają się znaleziska w postaci tzw. ceramiki białej, która pojawiała się w regionie od 2 połowy XI w. i była importem z wołyńskich pracowni garncarskich, przęślik z różowego łupku wydobywanego w tym samym okresie w Owruczu na Wołyniu oraz żelazna szpila z kółkiem służąca być może do spinania męskiej odzieży. Powstanie grodu poprzedzała osada otwarta, która funkcjonowała na miejscu jego wzniesienia w okresie od VIII do połowy IX w.

Metrykę sięgającą IX stulecia mają jeszcze dwa grodziska. W odległości 9 km na północ od Krzeska jest to założenie obronne w Klimach, a 11 km na wschód kolejne – usytuowane na gruntach współczesnej wsi Dołhołęka. Obydwa grody były stosunkowo niewielkie (średnice: 95 i 76 m) i można przypuszczać, że pozostawały w relacji funkcjonalnej z ośrodkiem w Krzesku. Wały tzw. Reduty Szwedzkiej w Klimach, położonej na piaszczystym wyniesieniu w dolinie Liwca, zostały całkowicie zniszczone przez prace polowe. Zarys grodziska widoczny jest tylko z dużej wysokości (ryc. 8). Badania wykopaliskowe przeprowadzone tam w latach 2004-2005 wykazały, że obiekt mógł być dwufazowy. Na rów być może wyznaczający starszą linię pierścieniowego wału natrafiono na majdanie grodziska. Konstrukcja tego umocnienia jest nieznana, bo zostało ono w krótkim czasie rozebrane. Powierzchnię majdanu wówczas powiększono poprzez budowę obwodowego nasypu otaczającego starszy pas fortyfikacji. Szerokość podstawy nowego umocnienia wynosiła 4 m. Wzniesiono je w konstrukcji drewniano ziemnej, w skład której mogła wchodzić drewniana palisada. Na podstawie analizy archeologicznej i datowań C14 ustalono, że w swej ostatecznej formie gród funkcjonował w X w. Czas budowy młodszego wału szacowany jest co najmniej na przełom IX i X stulecia. Starsza faza, z powodu braku odpowiednich materiałów, pozostaje niedatowana. Podczas badań na grodzisku znaleziono fragmenty naczyń, gliniane przęśliki oraz fragment dyszy dymarkowej, potwierdzającej istnienie lokalnej produkcji żelaza. Z terenu osady usytuowanej bezpośrednio przy umocnieniach pochodzi natomiast wyjątkowa ostroga stalowa z bodźcem zaopatrzonym w mosiężną, kielichowatą nakładkę (ryc. 8). Podobne ostrogi znane są ze Szwecji, Sambii, Meklemburgii i Naddnieprza. Pojedyncze okazy znaleziono na terenie Polski – najbliżej w Radachówce nad Świdrem. Bezpośrednią analogię stanowi natomiast ostroga znaleziona w Pasymiu, a więc na terenie wczesnośredniowiecznej bałtyjskiej Galindii. Te unikatowe elementy oporządzenia jeździeckiego datowane są od późnego IX w. i użytkowane były w ciągu X stulecia. Przypisuje się im skandynawskie pochodzenie i

łączy z obecnością wareskich wojowników przybyłych z Rusi.

Ryc. 8. Klimy, gm. Olszanka. Zdjęcie satelitarne pozostałości grodziska (źródło: mapy.geoportal.gov.pl)

Ryc. 9. Ostroga z X w. znaleziona na terenie osady

przygodowej w Klimach, gm. Olszanka (fot. M. Gmur)

Usytuowany na wschód od Krzeska gród w Dołhołęce, znany lokalnie jako „Horodyszczce”, zbudowano na skraju piaszczystego cypla stanowiącego krawędź rozległej doliny rzeki Piszczanki wpadającej do Krzny. Niewielkie powierzchniowo założenie obronne tworzył pierścieniowaty pojedynczy wał współcześnie zachowany maksymalnie do wysokości 1 m. Jak wykazały badania prowadzone tam w latach siedemdziesiątych XX w., jego bazę stanowił piaszczysty nasyp, na którym posadowiono skrzyniową konstrukcję wypełnioną gliną. Wzdłuż wewnętrznej krawędzi umocnień zarejestrowano płytki rów przywałowy, w którym znaleziono dużą ilość fragmentów naczyń i kości zwierzęcych oraz przęśliki gliniane. Ustalono, że założenie funkcjonowało krótko, w okresie od IX do XI w. i być może miało charakter schronieniowy.

W odległości 19 km na zachód od Łosic znajduje się jeszcze jedno wczesnośredniowieczne grodzisko, usytuowane na gruntach wsi Czołomyje, na skraju terasy zalewowej doliny Liwca. Z obiektu zachowały się w zasadzie tylko wały, mające charakterystyczny „ósemkowaty” kształt, powstały być może z połączenia dwóch okręgów: mniejszego o średnicy 95 m i większego o szerokości 120 m. Umocnienia zachowały się do dziś miejscami na wysokość 2 m. Wnętrze grodziska zostało zniszczone, gdyż po pogłębieniu wykorzystywano je jako staw rybny. Na ocalałym

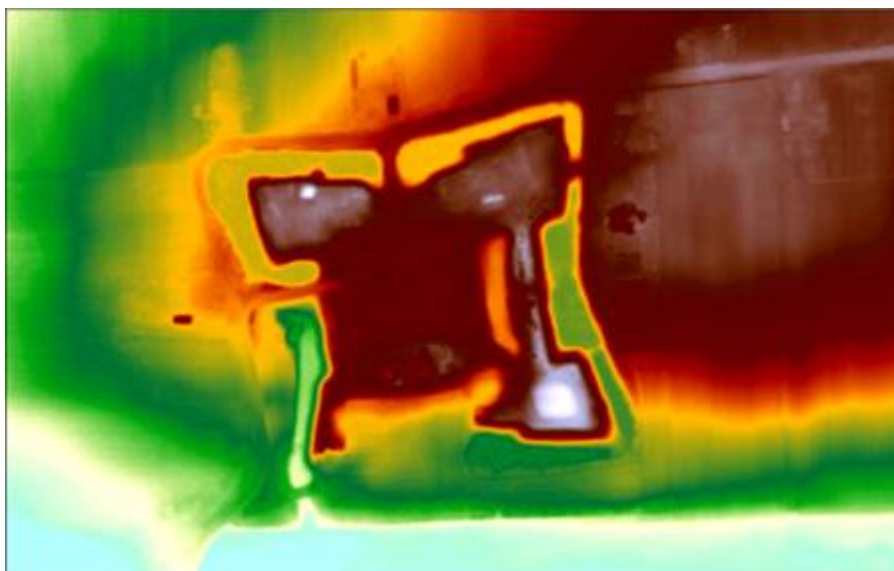
fragmencie majdanu w latach sześćdziesiątych XX w. zarejestrowano pozostałości zagłębionego w ziemię budynku mieszkalnego oraz towarzyszącego mu paleniska. Ustalono też, że od strony wsi Stok Ruski do grodziska prowadziła kamienna grobla. Na podstawie znalezionej tam ceramiki obiekt wydatowano na X-XI w.

Oprócz wczesnośredniowiecznych grodzisk, na terenie powiatu łosickiego zachował się także przykład wczesnonowożytnej architektury obronnej (ryc. 10). Chodzi tu o pozostałości ufortyfikowanego dworu w Ostromęczynie, który wybudowany został w miejscu starszej siedziby rodowej w 1. połowie XVII w. przez Wojciecha Niemirę Hrymalicza, stolnika drohickiego, starostę mielnickiego i wojewodę podlaskiego. Założenie to zostało w dużym stopniu zniszczone podczas wyprawy księcia Bogusława Radziwiłła na teren południowego Podlasia w 1656 r. Świetność przywrócono mu dopiero w pierwszych dziesięcioleciach XVIII w., kiedy stanowił on własność Karola Juliusza Sedlnickiego. Plany renowacji dworu sporządził wówczas saksoński architekt Jan Henryk Klemm, związany z dworem Jana Klemensa Branickiego, autor projektów m.in. pałacu Branickich w Choroszczy, pałaców Sapiechów w Kosowie Poleskim i Dereczynie, kościoła św. Katarzyny i św. Trójcy w Tyczynie oraz ratusza w Białymstoku. Ostateczny upadek rezydencji rozpoczął się w 2. połowie XVIII w., kiedy Sedlniccy przenieśli się do Konstantynowa. Ostatni epizod związany z użytkowaniem dworu miał miejsce w 2. połowie XIX w., kiedy majątek znalazł się w posiadaniu hrabiny Katarzyny Broel-Plater. We wschodniej części fortyfikacji wzniesiono wówczas budynek wytwórni serów szwajcarskich, a w piwnicach starego dworu zorganizowano ich dojrzewalnię. W 1915 r. wycofujące się wojska rosyjskie zdewastowały serowarnię, wywożąc jej wyposażenie do Rosji.

Ryc. 10. Ostromęczyn, gm. Platerów. Ortofotografia pozostałości wczesnonowożytnej fortyfikacji (oprac. M. Bogacki)

Wczesnonowożytna forma założenia obronnego, pobudowanego w charakterystycznym dla epoki kształcie, ma formę prostokąta mierzącego w przybliżeniu 205 x 230 m. Narożniki wyposażone są w geometryczne bastiony (ryc. 11). Całość założenia otacza fosa. Przeprowadzone tam w 1987 r. badania sondażowe nie potwierdziły hipotezy o istnieniu w tym miejscu wczesnośredniowiecznego założenia obronnego. Odkryto natomiast fragment bruku kamiennego i murów związanych z dworem. Najliczniejszą grupę pozyskanych stamtąd zabytków stanowią fragmenty naczyń i kafli.

Ryc. 11. Ostromęczyn, gm. Platerów. Odwzorowanie LiDAR wczesnonowożytnej fortyfikacji (oprac. W. Malkowski)

Zaprezentowane fortyfikacje, obok cmentarzysk dokumentujących skomplikowaną sytuację etniczno-wyznaniową regionu w czasach historycznych, tworzą swoisty rodzaj tkanki kulturowej, stanowiącej najważniejszą sferę badań nad przeszłością międzyrzecza Bugu, Krzny i Liwca. Obiekty te współtworzą dziedzictwo o wyjątkowej wartości, zarówno w perspektywie regionalnych badań archeologiczno-historycznych, jak też na polu ogólnokrajowym. Mają one również znaczenie strategiczne dla badań nad kształtowaniem się kulturowych granic wyznaniowych pomiędzy prawosławiem i katolicyzmem oraz językowego i kulturowego różnicowania się poszczególnych odłamów Słowiańszczyzny. Tutaj bowiem, od starszych faz wczesnego średniowiecza formowała się czytelna do dzisiaj strefa kontynentalnego styku kulturowego. Zachowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń jest zatem bardzo istotne. Pieczę nad tymi pomnikami kultury winni sprawować wszyscy, którzy swoją indywidualną tożsamość wywodzą z regionalnych „małych ojczyzn”. Ochrona tych zabytków stanowi nasz obywatelski obowiązek, w przeciwnym razie przyszłe pokolenia będą skazane wyłącznie na własną wyobraźnię, tak jak my jesteśmy już do tego zmuszeni w odniesieniu do zdewastowanych grodzisk w Chłopkowie, Czołomyjach, Klimach i Huszlewie.

Metryczka

Opublikował w BIP:	Instytut Archeologii i Etnologii PAN
Data opublikowania:	14.05.2020 14:05
Ostatnio zaktualizował:	Instytut Archeologii i Etnologii PAN

Data ostatniej aktualizacji:	14.05.2020 14:05
Liczba wyświetleń:	10